

ARREST VAN HET HOF (Eerste kamer)

26 mei 2011 *

In zaak C-485/07,

betreffende een verzoek om een prejudiciële beslissing krachtens artikel 234 EG, ingediend door de Centrale Raad van Beroep (Nederland) bij beslissing van 1 november 2007, ingekomen bij het Hof op 5 november 2007, in de procedure

Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen

tegen

H. Akdas,

H. Agartan,

Z. Akbulut,

* Procestaal: Nederlands.

M. Bas,

K. Yüzügüllüer,

E. Keskin,

C. Topaloglu,

A. Cubuk,

S. Sariisik,

wijst

HET HOF (Eerste kamer),

samengesteld als volgt: A. Tizzano, kamerpresident, J.-J. Kasel (rapporteur), A. Borg Barthet, M. Ilešič en M. Berger, rechters,

advocaat-generaal: E. Sharpston,
griffier: M. Ferreira, hoofdadministrateur,

gezien de stukken en na de terechtzitting op 21 oktober 2010,

gelet op de opmerkingen van:

- de Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen, vertegenwoordigd door F. Keunen en I. Eijkhout als gemachtigden,

- H. Akdas, vertegenwoordigd door C. de Roy van Zuydewijn, advocaat,

- H. Agartan, vertegenwoordigd door D. Schaap, advocaat,

- M. Bas, vertegenwoordigd door N. Türkkol, advocaat,

- de Nederlandse regering, vertegenwoordigd door C. Wissels, C. ten Dam en M. Noort als gemachtigden,

- de regering van het Verenigd Koninkrijk, vertegenwoordigd door Z. Bryanston-Cross als gemachtigde, bijgestaan door J. Coppel en T. Ward, barristers,

- de Europese Commissie, vertegenwoordigd door M. van Beek en V. Kreuschitz als gemachtigden,

gelet op de beslissing, de advocaat-generaal gehoord, om de zaak zonder conclusie te berechten,

het navolgende

Arrest

- 1 Het verzoek om een prejudiciële beslissing betreft de uitlegging van artikel 9 van de Overeenkomst waarbij een associatie tot stand is gebracht tussen de Europese Economische Gemeenschap en Turkije, die op 12 september 1963 te Ankara is ondertekend door de Republiek Turkije enerzijds en de lidstaten van de EEG en de Gemeenschap anderzijds en die namens laatstgenoemde is gesloten, goedgekeurd en bevestigd bij besluit 64/732/EEG van de Raad van 23 december 1963 (PB 1964, 217, blz. 3685; hierna: „associatieovereenkomst”), artikel 59 van het aanvullend protocol, ondertekend te Brussel op 23 november 1970 en namens de Gemeenschap gesloten, goedgekeurd en bevestigd bij verordening (EEG) nr. 2760/72 van de Raad van 19 december 1972 (PB L 293, blz. 1; hierna: „aanvullend protocol”) en de artikelen 3, lid 1, en 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 van de Associatieraad van 19 september 1980 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen van de lidstaten der Europese Gemeenschappen op Turkse werknemers en hun gezinsleden (PB 1983, C 110, blz. 60; hierna: „besluit nr. 3/80”).
- 2 Dit verzoek is ingediend in het kader van een geding tussen de Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (hierna: „Uwv”) enerzijds en H. Akdas en acht andere voormalige migrerende Turkse werknemers anderzijds, betreffende de intrekking van een toeslag op het invaliditeitspensioen (hierna: „aanvullende prestatie”), die krachtens de Nederlandse regelgeving aan laatstbedoelden werd uitgekeerd.

Rechtskader

De wettelijke regeling van de Unie

De associatie EEG-Turkije

— De associatieovereenkomst

- 3 Overeenkomstig artikel 2, lid 1, van de associatieovereenkomst heeft deze overeenkomst tot doel de gestadige en evenwichtige versterking van de commerciële en economische betrekkingen tussen de overeenkomstsluitende partijen te bevorderen, met inbegrip van die inzake arbeidskrachten, door geleidelijk het vrije verkeer van werknemers tot stand te brengen (artikel 12 van de associatieovereenkomst) en door de beperkingen van de vrijheid van vestiging (artikel 13) en van het vrij verrichten van diensten (artikel 14) op te heffen, teneinde de levensstandaard van het Turkse volk te verbeteren en in een later stadium de toetreding van de Republiek Turkije tot de Gemeenschap te vergemakkelijken (vierde overweging van de considerans en artikel 28 van de associatieovereenkomst).

- 4 Daartoe voorziet de associatieovereenkomst in een voorbereidende fase, waarin de Republiek Turkije in staat wordt gesteld haar economie te versterken met steun van de Gemeenschap (artikel 3 van de associatieovereenkomst), in een overgangsfase voor het geleidelijk tot stand brengen van een douane-unie en het nader tot elkaar brengen van het economische beleid (artikel 4) en in een definitieve fase, die is geïndividueerd op de douane-unie en de versterking inhoudt van de coördinatie van het economische beleid van de overeenkomstsluitende partijen (artikel 5).

- 5 Artikel 6 van de associatieovereenkomst luidt als volgt:

„Teneinde de toepassing en de geleidelijke ontwikkeling van de associatieregeling te verzekeren, verenigen de overeenkomstsluitende partijen zich in een Associatierraad, die handelt binnen de grenzen van de hem door de overeenkomst verleende bevoegdheden.”

- 6 Artikel 8 van de associatieovereenkomst, dat deel uitmaakt van titel II, „Tenuitvoerlegging van de overgangsfase”, bepaalt:

„Teneinde de in artikel 4 genoemde doelstellingen te verwezenlijken, stelt de Associatierraad voor de aanvang van de overgangsfase, en volgens de in artikel 1 van het Voorlopige Protocol vermelde procedure, de voorwaarden van, de wijze waarop en het ritme voor de tenuitvoerlegging van de bepalingen vast betreffende de in het [EG-Verdrag] bedoelde onderwerpen die in aanmerking genomen moeten worden, met name die welke zijn bedoeld in deze titel, alsmede elke vrijwaringsclausule die dienstig zou kunnen blijken.”

- 7 Artikel 9 van de associatieovereenkomst, dat eveneens deel uitmaakt van titel II, luidt:

„De overeenkomstsluitende partijen erkennen dat binnen de werkingssfeer van de overeenkomst en onverminderd de bijzondere bepalingen die krachtens artikel 8 zouden kunnen worden vastgesteld, elke discriminatie uit hoofde van nationaliteit is verboden, overeenkomstig het in artikel [12 EG] vermelde beginsel.”

- 8 Artikel 12 van de associatieovereenkomst, dat is opgenomen in titel II, hoofdstuk 3, met het opschrift „Andere bepalingen van economische aard”, luidt als volgt:

„De overeenkomstsluitende partijen komen overeen zich te laten leiden door de artikelen [39 EG], [40 EG] en [41 EG], teneinde onderling geleidelijk het vrije verkeer van werknemers tot stand te brengen.”

- 9 Artikel 22, lid 1, van de associatieovereenkomst bepaalt:

„Voor de verwezenlijking van de in de [associatie]overeenkomst vermelde doelstellingen en in de in [deze] overeenkomst bedoelde gevallen is de Associatieraad bevoegd tot het nemen van besluiten. Ieder der beide partijen is verplicht de maatregelen te nemen, nodig voor de tenuitvoerlegging van de genomen besluiten. [...]”

— Het aanvullend protocol

- 10 Het aanvullend protocol, dat overeenkomstig artikel 62 ervan integrerend deel uitmaakt van de associatieovereenkomst, bepaalt in artikel 1 de voorwaarden waaronder, de wijze waarop en het ritme waarin de in artikel 4 van die overeenkomst bedoelde overgangsfase zal verlopen.
- 11 Het aanvullend protocol bevat een titel II, „Verkeer van personen en diensten”, waarvan hoofdstuk I betrekking heeft op „[w]erknemers”.

12 Artikel 36 van het aanvullend protocol, dat deel uitmaakt van dit hoofdstuk I, bepaalt dat het vrije verkeer van werknemers tussen de lidstaten van de Gemeenschap en Turkije geleidelijk tot stand wordt gebracht overeenkomstig de in artikel 12 van de associatieovereenkomst neergelegde beginselen, tussen het einde van het twaalfde en het tweeëntwintigste jaar na de inwerkingtreding van deze overeenkomst, en dat de hiertoe nodige regels door de Associatieraad worden bepaald.

13 Artikel 39 van het aanvullend protocol luidt:

„1. Vóór het einde van het eerste jaar na de inwerkingtreding van dit protocol, stelt de Associatieraad bepalingen vast ter zake van de sociale zekerheid ten behoeve van de werknemers van Turkse nationaliteit die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, en ten behoeve van hun binnen de Gemeenschap woonachtige gezinnen.

2. Door deze bepalingen dient het de werknemers van Turkse nationaliteit mogelijk te worden gemaakt om, volgens nader te bepalen regels, de periodes waarin zij verzekerd of werkzaam waren in de verschillende lidstaten, bijeen te tellen voor wat betreft ouderdoms-, overlijdens- en invaliditeitspensioenen, alsmede de gezondheidszorg voor de werknemer en zijn binnen de Gemeenschap woonachtig gezin. Deze bepalingen kunnen voor de lidstaten van de Gemeenschap geen verplichting vormen om de perioden in aanmerking te nemen waarin zij in Turkije verzekerd of werkzaam waren.

3. Bovengenoemde bepalingen dienen het mogelijk te maken, de uitbetaling van de gezinstoelagen te waarborgen wanneer het gezin van de werknemer woonachtig is binnen de Gemeenschap.

4. De ouderdoms-, overlijdens- en invaliditeitspensioenen die zijn verworven op grond van bepalingen uit hoofde van toepassing van lid 2 moeten naar Turkije kunnen worden uitgevoerd.

5. De in dit artikel bedoelde bepalingen doen geen afbreuk aan de rechten en verplichtingen die voortvloeien uit bestaande bilaterale overeenkomsten tussen Turkije en de lidstaten van de Gemeenschap, voor zover daarbij voor de Turkse onderdanen een gunstiger regeling is vastgesteld.”

14 Artikel 59 van het aanvullend protocol bepaalt:

„Op de onder dit protocol vallende gebieden, mag de behandeling van Turkije niet gunstiger zijn dan die welke de lidstaten elkaar toekennen krachtens het [EG-Verdrag].”

— Besluit nr. 3/80

15 Besluit nr. 3/80, dat door de Associatieraad is vastgesteld op basis van artikel 39 van het aanvullend protocol, beoogt de coördinatie van de socialezekerheidsregelingen van de lidstaten teneinde Turkse werknemers die in een of meer lidstaten van de Gemeenschap werkzaam zijn of zijn geweest, alsmede de gezinsleden van deze werknemers en hun nagelaten betrekkingen, in aanmerking te laten komen voor prestaties in de traditionele takken van sociale zekerheid. Daartoe zijn de bepalingen van dit besluit grotendeels geënt op enkele bepalingen van verordening (EEG) nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (PB L 149, blz. 2).

16 Artikel 2 van besluit nr. 3/80, getiteld „Personele werkingsfeer”, bepaalt:

„Dit besluit is van toepassing:

- op werknemers op wie de wetgeving van een of meer lidstaten van toepassing is of geweest is, en die onderdanen van Turkije zijn,

- op de gezinsleden van deze werknemers die op het grondgebied van een van de lidstaten wonen,

- op de nagelaten betrekkingen van deze werknemers.”

17 Artikel 3, lid 1, van besluit nr. 3/80, met het opschrift „Gelijkheid van behandeling”, dat gelijkloënd is aan artikel 3, lid 1, van verordening nr. 1408/71, luidt:

„Personen die op het grondgebied van een der lidstaten wonen en op wie de bepalingen van dit besluit van toepassing zijn, hebben de rechten en verplichtingen voortvloeiende uit de wetgeving van elke lidstaat onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat, behoudens bijzondere bepalingen van dit besluit.”

18 Artikel 4 van besluit nr. 3/80, met het opschrift „Materiële werkingsfeer”, bepaalt in de leden 1 en 2:

„1. Dit besluit is van toepassing op alle wettelijke regelingen betreffende de volgende takken van sociale zekerheid:

- a) prestaties bij ziekte en moederschap;
- b) prestaties bij invaliditeit, met inbegrip van die tot instandhouding of verbetering van de verdien capaciteit;
- c) uitkeringen bij ouderdom;
- d) uitkeringen aan nagelaten betrekkingen;
- e) prestaties bij arbeidsongevallen en beroepsziekten;
- f) uitkeringen bij overlijden;
- g) werkloosheidsuitkeringen;
- h) gezinsbijslagen.

2. Dit besluit is van toepassing op de algemene en bijzondere stelsels van sociale zekerheid, welke al of niet op premie- of bijdragebetaling berusten [...].”

- 19 Artikel 6 van besluit nr. 3/80, „Ontheffing van de bepalingen inzake de woonplaats [...]”, dat overeenstemt met artikel 10 van verordening nr. 1408/71, bepaalt in lid 1, eerste alinea, het volgende:

„Tenzij in dit besluit anders is bepaald, kunnen de uitkeringen bij invaliditeit, ouderdom of de uitkeringen aan nagelaten betrekkingen alsmede de renten bij arbeidsongevallen en beroepsziekten, verkregen op grond van een wettelijke regeling van een of meer lidstaten, op generlei wijze worden verminderd, gewijzigd, geschorst, ingetrokken of verbeurdverklaard op grond van het feit dat de rechthebbende in Turkije woont of op het grondgebied van een andere lidstaat dan die, op het grondgebied waarvan zich het orgaan bevindt dat deze uitkering verschuldigd is.”

- 20 Titel III van besluit nr. 3/80, „Bijzondere bepalingen met betrekking tot de verschillende soorten prestaties”, bevat door verordening nr. 1408/71 geïnspireerde coördinatieregels, betreffende met name prestaties bij invaliditeit, ouderdom en overlijden (pensioenen).

- 21 Artikel 32 van besluit nr. 3/80 bepaalt:

„Turkije en de Gemeenschap treffen ieder voor zich de maatregelen ter uitvoering van dit besluit.”

- 22 Op 8 februari 1983 heeft de Commissie van de Europese Gemeenschappen een voorstel ingediend voor een verordening (EEG) van de Raad tot toepassing in de Europese Economische Gemeenschap van besluit nr. 3/80 (PB C 110, blz. 1), volgens hetwelk dit besluit „van toepassing is in de Gemeenschap” (artikel 1) en waarin de „nadere toepassingsregels” van het besluit worden vastgesteld.

- 23 Tot dusver heeft dit voorstel echter niet geleid tot de vaststelling van een verordening door de Raad van de Europese Unie.

Verordening nr. 1408/71

- 24 Artikel 3 van verordening nr. 1408/71, met het opschrift „Gelijkheid van behandeling”, bepaalt in lid 1:

„Personen die op het grondgebied van een der lidstaten wonen en op wie de bepalingen van deze verordening van toepassing zijn, hebben de rechten en verplichtingen voortvloeiende uit de wetgeving van elke lidstaat onder dezelfde voorwaarden als de onderdanen van die staat, behoudens bijzondere bepalingen van deze verordening.”

- 25 Artikel 4, leden 1 en 2, van deze verordening definieert de materiële werkingssfeer daarvan als volgt:

„1. Deze verordening is van toepassing op alle wettelijke regelingen betreffende de volgende takken van sociale zekerheid:

- a) prestaties bij ziekte en moederschap;

- b) prestaties bij invaliditeit, met inbegrip van die tot instandhouding of verbetering van de verdiencapaciteit;

- c) uitkeringen bij ouderdom;
- d) uitkeringen aan nagelaten betrekkingen;
- e) prestaties bij arbeidsongevallen en beroepsziekten;
- f) uitkeringen bij overlijden;
- g) werkloosheidsuitkeringen;
- h) gezinsbijslagen.

2. Deze verordening is van toepassing op de algemene en bijzondere stelsels van sociale zekerheid, welke al of niet op premie- of bijdragebetaling berusten [...].”

- ²⁶ Artikel 1, punt 2, van verordening (EEG) nr. 1247/92 van de Raad van 30 april 1992 tot wijziging van verordening nr. 1408/71 (PB L 136, blz. 1), is in werking getreden op 1 juni 1992 en heeft aan artikel 4 van laatstbedoelde verordening een lid 2 bis toegevoegd, dat als volgt luidt:

„Deze verordening is van toepassing op de bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties die vallen onder een andere wetgeving of een ander stelsel dan bedoeld in lid 1 of dan die welke krachtens lid 4 zijn uitgesloten, wanneer deze prestaties bestemd zijn:

- a) ofwel om, bij wijze van vervangende, aanvullende of bijkomende prestatie, de gebeurtenissen te dekken die onder de in lid 1, sub a tot en met h, bedoelde takken van sociale zekerheid vallen;

b) ofwel uitsluitend voor de specifieke bescherming van gehandicapten.”

²⁷ Artikel 1, punt 2, van verordening (EG) nr. 647/2005 (PB L 117, blz. 1) heeft dit artikel 4, lid 2 bis gewijzigd, zodat het voortaan als volgt luidt:

„Dit artikel is van toepassing op bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties waarop wetgeving van toepassing is die, wegens haar personele werkingssfeer, doelstellingen en/of de voorwaarden voor het ingaan van een recht, kenmerken heeft van zowel de in lid 1 bedoelde socialezekerheidswetgeving als van de bijstand.

„Bijzondere niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties” zijn prestaties die:

a) bedoeld zijn:

- i) voor de extra, aanvullende of bijkomende dekking van de gebeurtenissen in de in lid 1 vermelde takken van de sociale zekerheid en om de betrokken personen een minimum voor levensonderhoud te garanderen in verhouding tot de economische en sociale situatie van de betrokken lidstaat,

- ii) of om uitsluitend personen met een handicap een bijzondere bescherming te bieden, die nauw aansluit bij hun sociale omstandigheden in de betrokken lidstaat,

- b) en uitsluitend worden gefinancierd door de verplichte belastingen ter dekking van de algemene openbare uitgaven en waarvoor de voorwaarden voor de toekenning en berekening niet afhankelijk zijn van de betaling van enige premie of bijdrage door de betrokkene. Prestaties ter aanvulling van op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties mogen evenwel niet alleen om die reden als op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties worden beschouwd,
- c) en zijn opgenomen in bijlage II bis.”

²⁸ Artikel 10, lid 1, eerste alinea, van verordening nr. 1408/71 bepaalt:

„Tenzij in deze verordening anders is bepaald, kunnen de uitkeringen bij invaliditeit en ouderdom of de uitkeringen aan nagelaten betrekkingen, de renten bij arbeidsongevallen of beroepsziekten en de uitkeringen bij overlijden, verkregen op grond van een wettelijke regeling van één of meer lidstaten, op generlei wijze worden verminderd, gewijzigd, geschorst, ingetrokken of verbeurdverklaard op grond van het feit dat de rechthebbende op het grondgebied van een andere lidstaat woont dan die, op het grondgebied waarvan zich het orgaan bevindt dat deze uitkering verschuldigd is.”

²⁹ Bij artikel 1, punt 4, van verordening nr. 1247/92 is tevens een nieuw artikel 10 bis aan verordening nr. 1408/71 toegevoegd, waarvan lid 1 als volgt luidt:

„Niettegenstaande de bepalingen van artikel 10 en van titel III ontvangen de personen waarop deze verordening van toepassing is, de bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties als bedoeld in artikel 4, lid 2 bis, uitsluitend op het grondgebied van de lidstaat waar zij wonen en krachtens de wetgeving van die lidstaat, voor zover deze prestaties zijn vermeld in bijlage II bis. De prestaties worden door en voor rekening van het orgaan van de woonplaats verleend.”

30 Artikel 1, punt 5, van verordening nr. 647/2005 heeft voornoemd artikel 10 bis, lid 1, gewijzigd. Het luidt voortaan als volgt:

„De bepalingen van artikel 10 en van titel III zijn niet van toepassing op de in artikel 4, lid 2 bis, bedoelde bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties. De personen waarop deze verordening van toepassing is, ontvangen deze prestaties uitsluitend op het grondgebied van de lidstaat waar zij wonen en krachtens de wetgeving van die lidstaat, voor zover deze prestaties zijn vermeld in bijlage II bis. De prestaties worden door en voor rekening van het orgaan van de woonplaats verleend.”

31 Artikel 2, leden 1 en 2, van verordening nr. 1247/92 bepaalt:

„1. De toepassing van artikel 1 mag niet tot gevolg hebben dat prestaties die vóór de inwerkingtreding van deze verordening door de bevoegde organen van de lidstaten uit hoofde van titel III van verordening [...] nr. 1408/71 zijn toegekend en waarop artikel 10 van die verordening van toepassing is, worden ingetrokken.

2. De toepassing van artikel 1 mag niet tot gevolg hebben dat de aanvraag voor een bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestatie ter aanvulling van een pensioen, die door een belanghebbende is ingediend die vóór de inwerkingtreding van deze verordening aan de voorwaarden voor verlening van deze prestatie voldeed, wordt afgewezen, ook al heeft de betrokkene zijn woonplaats op het grondgebied van een andere lidstaat dan de bevoegde staat, onder voorbehoud dat de aanvraag voor een prestatie wordt ingediend binnen vijf jaar na de inwerkingtreding van deze verordening.”

- 32 De regels voor de toepassing van verordening nr. 1408/71 zijn vastgesteld bij verordening (EEG) nr. 574/72 van de Raad van 21 maart 1972 (PB L 74, blz. 1).

De nationale wettelijke regeling

- 33 In Nederland voorziet de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (hierna: „WAO”), van kracht sinds 1966, in de verzekering van loontrekkenden tegen arbeidsongeschiktheid.
- 34 De Toeslagenwet van 6 november 1986 (hierna: „TW”), in werking getreden op 1 januari 1987, heeft tot doel aan personen die uit hoofde van een sociale verzekering als deze van de WAO (alsmede onder meer de werkloosheidsverzekering, de ziekteverzekering en de arbeidsongevallenverzekering) een loondervingsuitkering beneden het minimumloon ontvangen, een aanvullende prestatie te verstrekken waardoor hun vervangend inkomen op ten hoogste het in Nederland geldende minimumloonpeil wordt gebracht. Op het tijdstip van de feiten van het hoofdgeding bedroeg deze aanvullende prestatie ten hoogste 30 % van dit minimumloon, zodat rechthebbenden van wie de invaliditeitsuitkering lager lag dan 70 % van het minimumloon dit minimumloonpeil niet bereikten. Het Uvw stelt op aanvraag van de betrokkene vast of deze recht heeft op de toeslag krachtens de TW.
- 35 Bij de Wet beperking export uitkeringen van 27 mei 1999 (hierna: „BEU”) is in de TW een nieuw artikel 4a opgenomen, dat in lid 1 bepaalt dat de persoon die aan de voorwaarden voor een toeslag op grond van de TW voldoet, daarop geen recht heeft gedurende de periode dat hij niet in Nederland woont. Daarbij wordt gepreciseerd dat export van de betrokken prestatie slechts mogelijk is voor zover een met

de woonstaat van de belanghebbende gesloten bilaterale overeenkomst de toepassing van de Nederlandse wettelijke regeling verzekert.

³⁶ Zoals uit de memorie van toelichting bij de BEU blijkt, had de wijziging van de TW tot doel over te stappen van het personaliteitsbeginsel naar het territorialiteitsbeginsel, om de verstrekking van uitkeringen aan in het buitenland wonende begunstigden beter te kunnen handhaven. Tot staving van deze wetswijziging heeft de Nederlandse wetgever zich in deze context ook beroepen op de aard van de aanvullende prestatie, die bedoeld was ter verzekering van het bestaansminimum in Nederland, en op het feit dat de prestatie met overheidsmiddelen werd gefinancierd.

³⁷ Deze wijziging van de TW is op 1 januari 2000 in werking getreden.

³⁸ Niettemin zijn overgangsbepalingen vastgesteld, op grond waarvan de persoon die op de dag vóór de inwerkingtreding van deze wet op grond van de TW recht had op een toeslag en op die dag niet in Nederland woonde:

„a. gedurende het eerste jaar na inwerkingtreding van deze wet [dat wil zeggen gedurende het jaar 2000] het [gehele] bedrag [werd] uitbetaald waarop recht zou [hebben] bestaan indien betrokkene in Nederland zou [hebben gewoond];

b. gedurende het tweede jaar na inwerkingtreding van deze wet [dat wil zeggen gedurende het jaar 2001] twee derden van het bedrag [werd] uitbetaald waarop recht zou [hebben] bestaan indien betrokkene in Nederland zou [hebben gewoond];

- c. gedurende het derde jaar na inwerkingtreding van deze wet [dat wil zeggen gedurende het jaar 2002] een derde van het bedrag [werd] uitbetaald waarop recht zou [hebben] bestaan indien betrokkene in Nederland zou [hebben gewoond].”
- 39 Voor de daaropvolgende jaren werd de uitkering geheel ingetrokken voor niet in Nederland wonende personen.
- 40 Verordening nr. 647/2005 heeft de TW, zoals in 2000 bij de BEU gewijzigd, toegevoegd aan de lijst van bijlage II bis bij verordening nr. 1408/71, zoals gewijzigd bij verordening nr. 1247/92, van de bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties als bedoeld in artikel 4 bis van verordening nr. 1408/71, waarvoor de exportverplichting van artikel 10 van verordening nr. 1408/71, overeenkomstig artikel 10 bis van laatstbedoelde verordening, niet geldt.
- 41 Vervolgens is met ingang van 7 december 2006 aan de TW een nieuwe overgangsbepaling toegevoegd, die bepaalt dat personen die niet in Nederland wonen, maar in een andere lidstaat van de Europese Unie, in een land van de Europese Economische Ruimte of in Zwitserland, voor zover zij op de dag vóór de inwerkingtreding van verordening nr. 647/2005 recht hadden op uitkeringen op grond van artikel 10, lid 1, van verordening nr. 1408/71,
- in 2007 het bedrag waarop zij recht zouden hebben indien zij in Nederland woonden, volledig uitbetaald kregen;
- in 2008 twee derden van het bedrag waarop zij recht zouden hebben indien zij in Nederland woonden, uitbetaald kregen;

- in 2009 een derde van het bedrag waarop zij recht zouden hebben indien zij in Nederland woonden, uitbetaald kregen.

42 Voor deze personen werd de uitkering geheel ingetrokken met ingang van 1 januari 2010.

Hoofdgeding en prejudiciële vragen

43 Blijkens de verwijzingsbeslissing hebben verweerders in het hoofdgeding de Turkse nationaliteit en hebben zij gedurende enige tijd in Nederland in loondienst gewerkt.

44 Toen zij arbeidsongeschikt werden, hebben zij vóór het jaar 2000 een door de Nederlandse overheid verstrekte WAO-uitkering aangevraagd en gekregen.

45 Aangezien deze uitkering lager was dan het minimumloon, werd aan verweerders in het hoofdgeding, ingevolge de vóór het jaar 2000 geldende versie van de TW, een aanvullende prestatie uitgekeerd, teneinde hun een inkomen te verschaffen dat zo dicht mogelijk bij het minimumloon aansloot.

46 Omdat zij fysiek niet meer tot werken in staat waren, zijn verweerders in het hoofdgeding vervolgens naar hun familie in Turkije teruggekeerd, met behoud van beide uitkeringen op grond van artikel 39, lid 4, van het aanvullend protocol. Zij ontvingen

steeds één enkele betaling, waarbij geen onderscheid werd gemaakt tussen het bedrag van het invaliditeitspensioen en van de aanvullende prestatie.

- 47 Nadat de BEU de TW met ingang van 1 januari 2000 had gewijzigd, hebben de bevoegde Nederlandse autoriteiten, op grond van de in punt 38 van het onderhavige arrest vermelde overgangsbepalingen, beslist om de aan verweerders in het hoofdgeding uitgekeerde aanvullende prestatie af te bouwen met een derde per jaar vanaf 1 januari 2001.
- 48 Verweerders in het hoofdgeding hebben tegen deze afbouw beroep ingesteld.
- 49 Bij uitspraak van 14 maart 2003 heeft de Centrale Raad van Beroep geoordeeld dat deze afbouw in strijd was met het gebod om de export van uitkeringen toe te staan, neergelegd in artikel 5, lid 1, van het op 28 juni 1964 door de Internationale Arbeidsorganisatie te Genève vastgestelde Verdrag 118 betreffende de gelijkheid van behandeling van eigen onderdanen en vreemdelingen met betrekking tot de sociale zekerheid (hierna: „verdrag 118 van de IAO”).
- 50 Bij besluit van 18 augustus 2003 heeft het Uvw aan verweerders in het hoofdgeding alsnog een volledige aanvullende prestatie toegekend voor de periode van 1 januari 2001 tot en met 30 juni 2003. Op 1 juli 2003 werd de uitkering van deze prestatie daarentegen definitief ingetrokken.
- 51 De bezwaren van verweerders in het hoofdgeding tegen deze besluiten tot intrekking werden afgewezen.

- 52 Bij uitspraken van 19 maart 2004 en 23 augustus 2004 heeft de Rechtbank Amsterdam de beroepen van verweerders in het hoofdgeding gegrond verklaard en de bestreden besluiten nietig verklaard, met de overweging dat de intrekking van de aan laatstbedoelden uitgekeerde aanvullende prestatie niet enkel in strijd was met artikel 5, lid 1, van verdrag 118 van de IAO, maar eveneens met artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 en met het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit, zoals neergelegd in artikel 14 van het op 4 november 1950 te Rome ondertekende Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: „EVRM”), gelezen in samenhang met artikel 1 van het op 20 maart 1952 te Parijs ondertekende Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: „eerste aanvullend protocol”) en met artikel 26 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, dat op 16 december 1966 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties is vastgesteld en op 23 maart 1976 in werking is getreden.
- 53 Daarop heeft het Uvw tegen deze uitspraken beroep ingesteld bij de Centrale Raad van Beroep.
- 54 De Centrale Raad van Beroep heeft, net als de Rechtbank Amsterdam en onweersproken door partijen in het bij hem aanhangig zijnde geding, vastgesteld dat de op grond van de WAO uitgekeerde aanvullende prestatie, waarvan de toekenning niet afhangt van een individuele beoordeling van de persoonlijke noden van de aanvrager, moet worden gelijkgesteld met een prestatie bij invaliditeit in de zin van artikel 4, lid 1, sub b, van besluit nr. 3/80 en dus onder de materiële werkingssfeer van dit besluit valt. Vervolgens heeft de Centrale Raad van Beroep zich echter afgevraagd of artikel 6, lid 1, eerste alinea, van dit besluit rechtstreekse werking heeft en wat de strekking van deze bepaling is, aangezien zij bepalingen inzake woonplaats op absolute wijze verbiedt, terwijl verordening nr. 1408/71 na de datum van vaststelling van besluit nr. 3/80 in die zin is gewijzigd dat dit verbod in bepaalde omstandigheden niet geldt voor bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties.

- 55 De verwijzende rechter twijfelt daarnaast ook aan de uitlegging van het verbod van discriminatie op grond van nationaliteit in het kader van de associatie EEG-Turkije.
- 56 Zoals de Rechtbank Amsterdam reeds heeft geoordeeld, kan in casu geen beroep worden gedaan op de in artikel 3, lid 1, van besluit nr. 3/80 neergelegde regel inzake gelijke behandeling, aangezien deze bepaling enkel van toepassing is op „[p]ersonen die op het grondgebied van een der lidstaten wonen”, terwijl verweerders in het hoofdgeding inmiddels in Turkije wonen. Deze redenering geldt echter niet voor artikel 9 van de associatieovereenkomst, dat geen soortgelijk voorbehoud bevat.
- 57 Tussen partijen in het hoofdgeding staat vast dat laatstbedoeld artikel rechtstreeks toepasselijk is. Bovendien volgt uit vaste rechtspraak dat dit artikel niet alleen directe discriminatie op grond van nationaliteit verbiedt, maar ook alle indirecte vormen van discriminatie die, door toepassing van andere onderscheidingscriteria, in feite tot hetzelfde resultaat leiden.
- 58 In casu merkt de Centrale Raad van Beroep op dat er twee verschillende vormen van indirect onderscheid op grond van nationaliteit bestaan, die voortvloeien uit artikel 4a van de TW en die, wat hun mogelijke rechtvaardiging betreft, afzonderlijk dienen te worden beoordeeld.
- 59 Ten eerste is het waarschijnlijk dat meer uitkeringsgerechtigden met een andere nationaliteit dan de Nederlandse, waaronder een grote groep Turkse staatsburgers, geen recht meer hebben op de aanvullende uitkering krachtens de TW omdat zij niet meer in Nederland wonen dan uitkeringsgerechtigden met de Nederlandse nationaliteit, die meestal wel in Nederland zijn blijven wonen.

- 60 Als rechtvaardigingsgronden voor de beëindiging van de mogelijkheid de aanvullende prestatie krachtens de TW te exporteren, vermeldt het Koninkrijk der Nederlanden in dit verband de zogenaamd problematische handhaving, met name het nagaan van de persoonlijke en vermogensrechtelijke situatie van niet in Nederland wonende begunstigen, het feit dat deze prestatie met overheidsmiddelen wordt gefinancierd, de wens van de nationale wetgever om terug te keren naar het wezen van de sociale verzekeringen, namelijk de toekenning van bijdragen aan ingezetenen, en de bijzondere aard van de TW, die erop gericht is socialezekerheidsuitkeringen aan te vullen tot het niveau van het minimumloon in Nederland.
- 61 Wat de handhavingsvoorwaarden betreft, beklemtoont de verwijzende rechter dat met de Republiek Turkije een bilateraal verdrag is gesloten, op basis waarvan in deze staat controles kunnen worden uitgevoerd. Bijgevolg vraagt de Centrale Raad van Beroep zich af of de andere redenen, die hoofdzakelijk verband houden met financiële motieven, een voldoende rechtvaardiging kunnen vormen voor het verschil in behandeling in het aan hem voorgelegde geschil.
- 62 Ten tweede is er sprake van een indirect onderscheid op grond van nationaliteit doordat de aan verweerders in het hoofdgeding uitgekeerde aanvullende prestatie volledig is ingetrokken vanaf 1 juli 2003 op grond dat de betrokkenen in Turkije wonen, terwijl pas in 2007 is begonnen met de afbouw van deze aanvullende prestatie ten aanzien van uitkeringsgerechtigden die de nationaliteit van een lidstaat van de Unie en bepaalde derde staten hebben, maar wel op het grondgebied van de Unie wonen.
- 63 In die context heeft het Uvw betoogd dat het betrokken onderscheid dient te worden geanalyseerd in het licht van de beperkte doelstellingen van de associatieovereenkomst, namelijk de geleidelijke totstandbrenging van het vrije verkeer van Turkse werknemers en de gestage en evenwichtige versterking van de economische betrekkingen tussen de lidstaten en Turkije. Bijgevolg kan aan artikel 9 van de associatieovereenkomst niet dezelfde draagwijdte worden toegekend als aan artikel 12 EG.

64 De verwijzende rechter betwijfelt echter of dit een voldoende rechtvaardiging vormt voor het vastgestelde verschil in behandeling. Hij voegt eraan toe dat hij in het kader van de uitlegging van artikel 9 van de associatieovereenkomst eveneens verduidelijking zou willen krijgen van de elementen die voor hem relevant zijn om na te gaan of de betrokken nationale wettelijke regeling strookt met de grondrechten waarvan het Hof de eerbiediging verzekert, zoals die welke door het EVRM en het eerste aanvullend protocol worden gewaarborgd.

65 In die omstandigheden heeft de Centrale Raad van Beroep de behandeling van de zaak geschorst en het Hof de volgende prejudiciële vragen gesteld:

„1) Behelst het bepaalde in artikel 6, lid 1, [eerste alinea,] van besluit nr. 3/80 gelet op zijn bewoordingen en op het doel en de aard van besluit nr. 3/80 en de associatieovereenkomst, een duidelijke en nauwkeurig omschreven verplichting voor welke uitvoering en werking geen verdere handeling vereist is, zodat deze bepaling zich leent voor rechtstreekse werking?

2) Bij bevestigende beantwoording van de eerste vraag:

a) Moet bij de toepassing van artikel 6, eerste lid, van besluit nr. 3/80 op enigerlei wijze rekening gehouden worden met de wijzigingen in verordening nr. 1408/71 zoals die na 19 september 1980 hebben plaatsgevonden ten aanzien van bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties?

b) Komt in deze betekenis toe aan artikel 59 van het aanvullend protocol bij het associatieverdrag?

- 3) Moet artikel 9 van de associatieovereenkomst aldus worden uitgelegd dat het in de weg staat aan toepassing van een wettelijke regeling van een lidstaat, als artikel 4a van de Nederlandse TW, welke leidt tot een indirect onderscheid naar nationaliteit,
- ten eerste omdat daardoor meer personen met een andere nationaliteit dan de Nederlandse, waaronder een grote groep Turkse onderdanen, geen recht (meer) hebben op een toeslag omdat zij niet meer in Nederland wonen, dan personen met de Nederlandse nationaliteit en
  - ten tweede omdat de toeslagen van Turkse onderdanen die in Turkije wonen vanaf 1 juli 2003 zijn ingetrokken, terwijl de toeslagen van personen met de nationaliteit van een lidstaat van de EU en derde landen, voor zover zij verblijven op het grondgebied van de EU, eerst per 1 januari 2007 (gefaseerd) worden ingetrokken.”

Beantwoording van de prejudiciële vragen

Eerste vraag

- ⁶⁶ Met zijn eerste vraag wenst de verwijzende rechter te vernemen of artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 rechtstreeks toepasselijk is in de lidstaten.

- 67 Volgens vaste rechtspraak van het Hof moet een bepaling van een door de Gemeenschap met derde landen gesloten overeenkomst worden geacht rechtstreeks toepasselijk te zijn, wanneer zij, gelet op haar bewoordingen en op het doel en de aard van de overeenkomst, een duidelijke en nauwkeurig omschreven verplichting behelst voor welke uitvoering en werking geen verdere handeling vereist is. Dezelfde criteria gelden voor de beantwoording van de vraag of de bepalingen van een besluit van de Associatieraad rechtstreekse werking kunnen hebben (zie met name arrest van 4 mei 1999, *Sürül*, C-262/96, Jurispr. blz. I-2685, punt 60 en aldaar aangehaalde rechtspraak).
- 68 Uit de formulering van artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 blijkt dat deze bepaling de lidstaten in duidelijke, precieze en onvoorwaardelijke termen verbiedt de in dit artikel vermelde prestaties te verminderen, te wijzigen, te schorsen, in te trekken of verbeurd te verklaren, op grond dat de uitkeringsgerechtigde in Turkije woont of in een andere lidstaat dan die waar zich het orgaan bevindt dat deze uitkering is verschuldigd.
- 69 Zoals de Europese Commissie terecht heeft benadrukt, legt deze regel een nauwkeurig bepaalde resultaatsverplichting op, namelijk het verbod van elke beperking op het exporteren van de rechten die de betrokken Turkse onderdanen krachtens de regeling van een lidstaat hebben verworven. Een justitiabele kan een dergelijke verplichting dus voor de nationale rechter aanvoeren met het verzoek de hiermee strijdige bepaling van een wettelijke regeling van een lidstaat buiten toepassing te laten, zonder dat daarvoor bijkomende uitvoeringsmaatregelen vereist zijn (zie naar analogie reeds aangehaald arrest *Sürül*, punt 63).
- 70 Artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 is dus duidelijk van een andere aard dan de technische coördinatiebepalingen van de verschillende nationale wettelijke regelingen op het gebied van de sociale zekerheid, zoals de in de artikelen 12 en 13 van dit besluit vermelde regels, die aan de orde waren in de zaak die heeft geleid tot het arrest *Taflan-Met e.a.* van 10 september 1996 (C-277/96, Jurispr. blz. I-4085) en ten aanzien waarvan het Hof heeft geoordeeld dat zij in de lidstaten niet rechtstreeks

toepasselijk zijn zolang de Raad niet de noodzakelijke nadere uitvoeringsmaatregelen heeft vastgesteld.

- 71 Artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 preciseert weliswaar dat het in deze bepaling neergelegde verbod op bepalingen inzake woonplaats geldt „[t]enzij in dit besluit anders is bepaald”, maar dat doet niet af aan de hiervoor uiteengezette uitlegging. In dit verband kan immers worden volstaan met op te merken dat besluit nr. 3/80 geen afwijkingen of beperkingen van het in deze bepaling neergelegde verbod op bepalingen inzake woonplaats bevat.
- 72 Bovendien wordt, om dezelfde redenen als in de punten 70 tot en met 72 van het reeds aangehaalde arrest *Sürül* uiteengezet, de vaststelling dat artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 de positie van particulieren rechtstreeks kan bepalen, niet weerlegd door het onderzoek naar het doel en de aard van de associatieovereenkomst waarvan deze bepaling deel uitmaakt.
- 73 Hieruit volgt dat artikel 6, lid 1, eerste alinea van besluit nr. 3/80 een nauwkeurige en onvoorwaardelijke regel stelt, die voldoende werkzaam is om door de nationale rechter te worden toegepast en bijgevolg de rechtspositie van particulieren kan bepalen.
- 74 Op de eerste vraag moet dus worden geantwoord dat artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 aldus moet worden uitgelegd dat het rechtstreeks toepasselijk is, zodat de Turkse onderdanen op wie deze bepaling van toepassing is het recht hebben zich er voor de rechterlijke instanties van de lidstaten rechtstreeks op te beroepen, om ervoor te zorgen dat hiermee strijdige internrechtelijke regels buiten toepassing worden gelaten.

Tweede vraag

- 75 Met zijn tweede vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 aldus moet worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een wettelijke regeling van een lidstaat zoals artikel 4a van de TW, die de op grond van de nationale wetgeving toegekende aanvullende prestatie intrekt wanneer de begunstigen van deze prestatie niet meer op het grondgebied van deze staat wonen.
- 76 In dit verband zij eraan herinnerd dat artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 het beginsel vastlegt dat voor de in dit artikel bedoelde socialezekerheidsuitkeringen, waaronder de uitkeringen bij invaliditeit, geen bepalingen inzake woonplaats mogen worden vastgesteld.
- 77 Zoals uit de verwijzingsbeslissing blijkt, erkennen partijen in het hoofdgeding dat een sociale uitkering zoals de aanvullende prestatie, die wordt uitgekeerd krachtens een socialezekerheidsstelsel zoals dat van de WAO, dient te worden gelijkgesteld met een prestatie bij invaliditeit in de zin van artikel 4, lid 1, sub b, van besluit nr. 3/80 en bijgevolg onder de materiële werkingssfeer van artikel 6, lid 1, eerste alinea, van dit besluit valt.
- 78 Bovendien staat vast dat verweerders in het hoofdgeding de Turkse nationaliteit hebben en dat zij rechtmatig op het grondgebied van een lidstaat hebben verbleven en gewerkt. Na enige tijd in loondienst te hebben gewerkt, hebben zij het recht op sociale uitkeringen krachtens de wettelijke regeling van de ontvangende lidstaat verworven. In casu betrof het een invaliditeitspensioen, aangezien de belanghebbenden arbeidsongeschikt waren geworden, en de aanvullende prestatie op grond van de TW, aangezien het pensioenbedrag waarop zij recht hadden beneden het minimumloon lag. Deze twee uitkeringen werden hun gedurende een bepaalde periode daadwerkelijk uitgekeerd, ook in Turkije nadat zij daarnaartoe waren teruggekeerd,

in overeenstemming met artikel 39, lid 4, van het aanvullend protocol dat in de mogelijkheid voorziet om in de lidstaten verworven ouderdoms-, overlijdens- en invaliditeitspensioenen uit te voeren.

- 79 In die omstandigheden vallen verweerders in het hoofdgeding onder de personele werkingssfeer van artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 als werknemers van Turkse nationaliteit die op grond van de wettelijke regeling van een lidstaat het recht op een prestatie bij invaliditeit hebben verworven en die inmiddels in Turkije wonen.
- 80 Daaraan zij toegevoegd dat besluit nr. 3/80, zoals in punt 71 van dit arrest reeds is opgemerkt, geen enkele afwijking of beperking van het in artikel 6, lid 1, eerste alinea, neergelegde verbod op bepalingen inzake woonplaats bevat.
- 81 Gelet op het voorgaande is aan alle voorwaarden voor toepassing van artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 op een situatie als in het hoofdgeding, voldaan.
- 82 Hieruit volgt dat Turkse onderdanen zoals verweerders in het hoofdgeding zich met succes op artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 kunnen beroepen om te eisen dat de aanvullende prestatie op grond van de WAO hun ook in Turkije nog wordt uitgekeerd.
- 83 Aan deze vaststelling wordt niet afgedaan door de omstandigheid dat verordening nr. 1408/71, wat sociale uitkeringen zoals de aanvullende prestatie betreft, momenteel in een ander stelsel voorziet dan besluit nr. 3/80.

- 84 Verordening nr. 1408/71 is sinds de vaststelling van verordening nr. 1247/92 inderdaad gewijzigd. Sinds de inwerkingtreding van laatstbedoelde verordening op 1 juni 1992, bepaalt artikel 4, lid 2 bis, sub a, van verordening nr. 1408/71 uitdrukkelijk dat deze verordening van toepassing is op bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties van hetzelfde type als de aanvullende prestatie.
- 85 Bovendien heeft verordening nr. 1247/92 met ingang van diezelfde datum in verordening nr. 1408/71 een nieuw artikel 10 bis ingevoegd, dat een uitzondering heeft ingevoerd op de in artikel 10, lid 1, van deze verordening bepaalde verplichting tot export van uitkeringen.
- 86 Verordening nr. 647/2005 heeft de TW, zoals in 2000 bij de BEU gewijzigd, overigens toegevoegd aan de lijst van bijlage II bis bij verordening nr. 1408/71, zoals gewijzigd bij verordening nr. 1247/92, van de bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties als bedoeld in artikel 4 bis van verordening nr. 1408/71, waarvoor de exportverplichting van artikel 10 van laatstbedoelde verordening, overeenkomstig artikel 10 bis van diezelfde verordening, niet geldt.
- 87 Op grond daarvan heeft het Koninkrijk der Nederlanden, ten aanzien van onderdanen van de Unie, de voorheen door de TW bepaalde aanvullende prestatie ingetrokken, wanneer de begunstigden niet in Nederland wonen.
- 88 In omstandigheden als die van het hoofdgeding, kan een situatie waarin voormalige migrerende Turkse werknemers die naar Turkije zijn teruggekeerd, op grond van artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 een sociale uitkering zoals de aanvullende prestatie blijven ontvangen, terwijl deze is ingetrokken voor onderdanen van de Unie die niet meer in de lidstaat wonen waar deze werd toegekend, echter niet worden geacht onverenigbaar te zijn met de vereisten van artikel 59 van het aanvullend protocol, volgens hetwelk Turkse onderdanen niet in een gunstiger situatie mogen

worden geplaatst dan onderdanen van de Unie (zie in die zin met name arrest van 19 februari 2009, Soysal en Savatli, C-228/06, Jurispr. blz. I-1031, punt 61).

- 89 Enerzijds voorziet artikel 39, lid 4, van dit aanvullend protocol immers uitdrukkelijk in de uitvoer naar Turkije van bepaalde socialezekerheidsuitkeringen, waaronder de invaliditeitspensioenen die werknemers van Turkse nationaliteit op grond van de regelgeving van een of meer lidstaten hebben verworven.
- 90 Anderzijds bepaalt artikel 2, eerste streepje, van besluit nr. 3/80 dat de werkingssfeer van dit besluit zich uitstrekt tot de Turkse werknemers op wie de wetgeving van een of meer lidstaten „van toepassing is of geweest is”, zonder nadere precisering, terwijl het tweede streepje van dit artikel 2 bepaalt dat gezinsleden van deze werknemers enkel onder de werkingssfeer vallen indien zij „op het grondgebied van een van de lidstaten wonen”.
- 91 Zou het thans op grond van verordening nr. 1408/71 geldende stelsel inzake bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestaties worden toegepast in het kader van besluit nr. 3/80, dan zou dit bovendien neerkomen op een wijziging van dit besluit, wat een uitsluitende bevoegdheid is van de Associatieraad, ingevolge de artikelen 8 en 22 van de associatieovereenkomst.
- 92 Tot slot moet worden vastgesteld dat verweerders in het hoofdgeding naar Turkije zijn teruggekeerd nadat zij in de ontvangende lidstaat arbeidsongeschikt waren geworden.
- 93 Op grond van vaste rechtspraak van het Hof kan een Turks staatsburger die tot de legale arbeidsmarkt van een lidstaat heeft behoord in de zin van artikel 6 van besluit nr. 1/80 van 19 september 1980 betreffende de ontwikkeling van de associatie, vastgesteld door de bij de associatieovereenkomst ingestelde Associatieraad, aan dit besluit

geen recht van voortgezet verblijf op het grondgebied van die staat ontlenen, nadat hij door een arbeidsongeval blijvend arbeidsongeschikt is geworden en dus voorgoed de arbeidsmarkt heeft verlaten (zie arrest van 6 juni 1995, Bozkurt, C-434/93, Jurispr. blz. I-1475, punt 42).

- ⁹⁴ In die omstandigheden kan niet met succes worden betoogd dat de belanghebbenden het grondgebied van de ontvangende lidstaat op eigen initiatief en zonder gegronde redenen hebben verlaten en dat een dergelijk gedrag leidde tot het verlies van de krachtens de associatie EEG-Turkije verworven rechten (zie met name arrest van 4 februari 2010, Genc, C-14/09, Jurispr. blz. I-931, punt 42).
- ⁹⁵ Bijgevolg kan de situatie van voormalige migrerende Turkse werknemers zoals verweerders in het hoofdgeding, voor zover zij naar Turkije zijn teruggekeerd nadat zij het recht om in de ontvangende lidstaat te verblijven hadden verloren omdat zij er arbeidsongeschikt waren geworden, voor de toepassing van artikel 59 van het aanvullend protocol niet nuttig worden vergeleken met de situatie van onderdanen van de Unie, aangezien laatstbedoelden vrij mogen reizen en verblijven op het grondgebied van de lidstaten en aldus het recht behouden om te blijven wonen in de lidstaat waarin de betrokken prestatie is toegekend, zodat zij enerzijds mogen beslissen het grondgebied van die staat te verlaten waardoor zij deze uitkering verliezen en anderzijds steeds naar de betrokken lidstaat mogen terugkeren (zie naar analogie arresten van 18 juli 2007, Derin, C-325/05, Jurispr. blz. I-6495, punt 68, en 22 december 2010, Bozkurt, C-303/08, Jurispr. blz. I-13445, punt 45).
- ⁹⁶ Gelet op een en ander, dient op de tweede vraag te worden geantwoord dat artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 aldus moet worden uitgelegd dat het zich in omstandigheden zoals die van het hoofdgeding verzet tegen een regeling van een lidstaat als artikel 4a van de TW, die een op grond van de nationale wettelijke regeling toegekende prestatie, zoals de aanvullende prestatie, intrekt voor voormalige migrerende Turkse werknemers die naar Turkije zijn teruggekeerd nadat zij het recht om in de ontvangende lidstaat te verblijven hadden verloren omdat zij er arbeidsongeschikt waren geworden.

Derde vraag

- ⁹⁷ De derde door de verwijzende rechter gestelde vraag heeft in wezen betrekking op de gevolgen, in een geval zoals aan de orde in het hoofdeding, van het in artikel 9 van de associatieovereenkomst neergelegde beginsel van gelijke behandeling, dat elke discriminatie op grond van nationaliteit verbiedt „onverminderd de bijzondere bepalingen die [door de Associatieraad] krachtens artikel 8 [van deze overeenkomst] zouden kunnen worden vastgesteld”.
- ⁹⁸ Volgens de rechtspraak van het Hof is artikel 3, lid 1, van besluit nr. 3/80 de uitvoering en concretisering, op het bijzondere gebied van de sociale zekerheid, van het algemene verbod van discriminatie op grond van nationaliteit, zoals neergelegd in artikel 9 van de associatieovereenkomst (zie reeds aangehaald arrest Sürül, punt 64; arresten van 14 maart 2000, Kocak en Örs, C-102/98 en C-211/98, Jurispr. blz. I-1287, punt 36, en 28 april 2004, Öztürk, C-373/02, Jurispr. blz. I-3605, punt 49).
- ⁹⁹ Uit de formulering van artikel 3, lid 1, van besluit nr. 3/80 blijkt dat deze bepaling van toepassing is „behoudens bijzondere bepalingen van dit besluit”.
- ¹⁰⁰ Artikel 6, lid 1, eerste alinea, van dit besluit vormt een dergelijke bijzondere bepaling. Het Hof heeft zich in het kader van de eerste en de tweede vraag reeds over de strekking ervan uitgesproken.
- ¹⁰¹ Gelet op een en ander, moet op de derde vraag worden geantwoord dat artikel 9 van de associatieovereenkomst niet van toepassing is op een situatie als aan de orde in het hoofdeding.

Kosten

- ¹⁰² Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen. De door anderen wegens indiening van hun opmerkingen bij het Hof gemaakte kosten komen niet voor vergoeding in aanmerking.

Het Hof (Eerste kamer) verklaart voor recht:

- 1) **Artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 van de Associatieraad van 19 september 1980 betreffende de toepassing van de socialezekerheidsregelingen van de lidstaten der Europese Gemeenschappen op Turkse werknemers en hun gezinsleden moet aldus worden uitgelegd dat het rechtstreeks toepasselijk is, zodat de Turkse onderdanen op wie deze bepaling van toepassing is het recht hebben zich er voor de rechterlijke instanties van de lidstaten rechtstreeks op te beroepen, om ervoor te zorgen dat hiermee strijdige internrechtelijke regels buiten toepassing worden gelaten.**

- 2) **Artikel 6, lid 1, eerste alinea, van besluit nr. 3/80 moet aldus worden uitgelegd dat het zich in omstandigheden zoals die van het hoofdgeding verzet tegen een regeling van een lidstaat als artikel 4a van de Toeslagenwet van 6 november 1986, die een op grond van de nationale wettelijke regeling toegekende prestatie, zoals de toeslag op het invaliditeitspensioen, intrekt voor voormalige migrerende Turkse werknemers die naar Turkije zijn teruggekeerd nadat zij het recht om in de ontvangende lidstaat te verblijven hadden verloren omdat zij er arbeidsongeschikt waren geworden.**

- 3) **Artikel 9 van de Overeenkomst waarbij een associatie tot stand is gebracht tussen de Europese Economische Gemeenschap en Turkije, die op 12 september 1963 te Ankara is ondertekend door de Republiek Turkije enerzijds en de lidstaten van de EEG en de Gemeenschap anderzijds en die namens laatstgenoemde is gesloten, goedgekeurd en bevestigd bij besluit 64/732/EEG van de Raad van 23 december 1963, is niet van toepassing op een situatie als aan de orde in het hoofdeding.**

ondertekeningen